

Den tyske Kali-Lov.

Af

Adolph Jensen.

Den 25. Maj 1910 udstedtes den tyske Rigslov om Afsætning af Kalisalte.

Dette Aktstykke — og ikke mindst dets Historie — fortjener at kendes ogsaa udenfor Kredsen af dem, hvem Lovens Bestemmelser direkte berører. Kali-Loven er et af de mærkeligste Fænomener paa den økonomiske Lovgivnings Omraade i nyeste Tid. Gennem dens Vedtagelse har Lovgivningsmagten i det tyske Rige i mere end én Henseende sat Foden paa nye Baner, og selv om man nok saa meget hævder, at her alene er Tale om en »Nødlov«, har man dog ved Kali-Loven skabt et Præcedens for Statsmagtens Indgriben i Forhold, som hidtil har været ansete for at ligge udenfor dens Ressort.

Kali-Lovens Forhistorie er meget indviklet. Vi skal forsøge at meddele saa meget af den, som er nødvendigt til Forstaaelse af den Situation, der gjorde Loven til en Nødvendighed.

Kalisaltene, som i nyere Tid i stort Omfang anvendes som Kunstgødning, findes i enorme Mængder

indenfor Tysklands Grænser, og — saa vidt Erfaringen rækker — kun faa Steder udenfor Tyskland, og da i sparsomt Maal. Praktisk set har da Tyskland et næsten absolut Verdensmonopol paa disse Mineraler, som Aar for Aar efterspørges i stærkt stigende Mængder.

Denne Monopolstilling har de tyske Kaliværker allerede tidligt søgt at udnytte ved at danne Produktionskarteller. Det første Kaliværk aabnedes i 1860 af den preussiske Stat (Staszfurter Gruberne i preussisk Sachsen); det andet Værk, der aabnedes i 1872, var ligeledes et Statsværk, tilhørende Anhalt. I 1876 traadte det første private Kaliværk i Drift, og allerede i dette Aar sluttede de saaledes bestaaende tre Værker den første Klorkalikonvention. Tre Aar senere var der tilkommet flere nye private Værker, og der sluttedes nu en formelig Prisoverenskomst, som i det følgende Decennium fornyedes og omformedes gentagne Gange. Forbindelsen mellem de i Kartellet deltagende Værker blev stadig fastere, indtil der i 1888 dannedes et Salgsyndikat, der tiltraadtes af alle de da bestaaende 8 Værker.

Hovedformalet med Syndikatet var en Regulering af Produktionen gennem Fastsættelsen af et bestemt Kontingent for hvert enkelt Værk. Igennem en Række af Aar lykkedes det paa denne Maade at holde Produktionen i Niveau med Efterspørgselen; Syndikatet fornyedes gentagne Gange, men for hver Gang øgedes Vanskelighederne, idet Antallet af Værker voksede med rivende Fart. Medens Kaliproduktionen i den første Tid var begrænset til Staszfurter Bækkenet, konstateredes det efterhaanden ved Boringer, at der fandtes Kalilejer af betydelig Mægtighed i vidtstrakte

Egne at Tyskland (Thüringen, Hannover, Mecklenburg, Lippe, Elsass osv.), og da Brydningen er forbunden med forholdsvis ringe tekniske Vanskeligheder, kneb det haardt for Syndikatet baade at holde Outsiderne Stangen og at forebygge, at enkelte af de sammen-sluttede Virksomheder brød ud, naar de fandt det Kontingent, der tildeltes dem, for lille.

De her berørte Vanskeligheder forstaar man, naar man oplyses om, at der endnu i Aaret 1900 kun fandtes 15 Deltagere i Syndikatet, men i 1908 ikke mindre end 50, og at Mængden af den solgte Kali i samme Tidsrum steg fra 3,0 til 5,9 Mill. Dobbeltcentner (Salgs-værdien fra 56,2 til 97,8 Mill. Rmk.). Udenfor Syndi-katet stod imidlertid i 1909 over 80 Værker, og dob-belt saa mange var under Anlæg eller paa »Borestadiet«. Nye Kaliværker skyder op som Paddehatte; de søger at underbyde Syndikatet, indtil de bliver saa store, at de kan komme med i Legen. For hvert nyt Værk, der optages, maa imidlertid de ældre Værkers Kon-tingenter nedsættes, men da Anlægskapitalen vedbliver at være den samme, forringes naturligvis Rentabiliteten, og Fristelsen til at bryde ud er lige for Haanden.

Men naturligvis udkrævedes der en betydelig Ka-pitalkraft til med Held at tage Kampen op med Syn-dikatet. En saadan kapitalkraftig Outsider optraadte imidlertid Natten mellem den 30. Juni og 1. Juli 1909.

Paa det nævnte Tidspunkt udløb den senest i 1904 fornyede Syndikatskontrakt. Der var udfoldet de mest energiske Bestræbelser for at faa en ny Over-enskomst i Stand, men disse Bestræbelser havde mødt bestemt Modstand hos den saakaldte Aschersleben-Sollstedtgruppe, bag hvilke der staar de to store ame-

rikanske Gødningstruster (Nord- og Sydtrusten). Den preussiske Regering, der som Indehaver af det største Kaliværk stedse har haft en betydelig Indflydelse i den paagældende Kreds, gjorde endnu den 30. Juni et Forsøg paa at true en Rekonstruktion af Syndikatet igennem; den lod sin Repræsentant erklære, at hvis der ikke inden Midnat opnaedes Enighed om Dannelsen af et nyt Syndikat, vilde det preussiske Statsværk afslutte Salg uden Iagttagelse af de hidtil gældende Syndikatsbestemmelser. Denne Erklæring havde dog ikke den tilsigtede Virkning; Repræsentanten for den før nævnte Gruppe af Kaliværker forlod Forsamlingen, og da han et Kvarter senere vendte tilbage, meddelte han, at han havde sluttet Kontrakter med de amerikanske Gødningstruster, hvorved han havde sikret Amerikanerne Produktionen fra de af ham repræsenterede Værker for et Tidsrum af 5 Aar til en Pris, der var væsentlig under Syndikatets.*)

Hermed var Syndikatet faktisk sprængt. Og Situationen var saa meget alvorligere, som det var den amerikanske Fløj, der var brudt ud. Af Kali til Gødningsbrug solgte de tyske Værker i 1905 noget over 4 Mill. Dobbeltcentner, der fordelte sig saaledes:

	Dobbeltcentner		Dobbeltcentner
Tyskland	2,021094	Spanien	31854
Forenede Stater	1,090926	Rusland	25390
Holland	173292	Italien	23079
Storbritann. og Irland	160017	Schweiz	13272
Sverige	143910	Norge	9753
Frankrig	112037	Finland	4285
Belgien	93408	Portugal	2593
Østrig-Ungarn	62473	Andre Lande	65417
Danmark	38808		

*) Beretning til Udenrigsministeriet fra Generalkonsulatet i Hamburg. (Meddelelser fra Udenrigsministeriet 1910, 2. Hefte).

De Forenede Stater er saaledes, næst efter Tyskland selv, den største Køber af tyske Kalisalte, og Aftager af en Fjerdedel af den hele Produktion. Det er derfor af største Vigtighed for Tyskland, at enhver amerikansk Indflydelse paa Prisnoteringen undgaas. Der maatte da gøres noget ekstraordinært for at afværge den truende Fare, og der skete to Ting.

For det første dannedes der et midlertidigt »Kampsyndikat« med den Opgave at komme til en Forstaaelse med Amerikanerne. Disse Bestræbelser blev dog uden Resultat. Amerikanerne var hverken til at hugge eller stikke i.

Den anden Ting, der skete, var ulige mærkeligere. Endnu før Resultatet af Underhandlingerne med Amerikanerne forelaa, havde den preussiske Handelsminister udarbejdet et Udkast til en Rigs-Kali-Lov, og det er karakteristisk for den Alvor, hvormed man i Regeringskredse saa paa Stillingen, at man end ikke gav sig Tid til at forelægge Lovudkastet for Forbundsraadet, før det offentliggjordes i »Reichsanzeiger«.

Det Lovforslag, der offentliggjordes i Januar 1910, havde et ganske andet Indhold end det, der endelig vedtoges, og som vi skal omtale senere. Regeringsudkastet af Januar gik ud paa, at der skulde oprettes et Tvangssyndikat. Kalisalte skulde kun kunne sælges gennem en af Værkerne sammensat Fællesrepræsentation (»Vertriebsgemeinschaft«), hvis Statuter skulde stadfæstes af Regeringen. Fællesrepræsentationen skulde bl. a. fastsætte Indlandspriserne, som dog skulde billiges af Forbundsraadet. De Værker, der den 1. November var i Drift, eller som før dette Tidspunkt var

under Anlæg, kunde straks tiltræde Fællesrepræsentationen. Størrelsen af de enkelte Værkers Andel i den samlede Produktion skulde bestemmes af Fællesrepræsentationen, hvis Afgørelser skulde kunne appelleres til en særlig Kommission, hvor den endelige Afgørelse var i Hænderne paa uinteresserede Sagkyndige. — Besidderne af Kalimarker, hvorpaa der allerede før 1. November 1909 med Resultat var foretaget Boringer, foreslog Lovudkastet holdt skadesløse ved at tillade dem efter 3 Aars Forløb at tiltræde Fællesrepræsentationen, saaledes at der under visse Betingelser og efter nærmere fastsatte Regler skulde beregnes dem Andel i Produktionen. De, der efter 1. November 1909 med Resultat havde foretaget Boringer, skulde ligeledes have Ret til Optagelse, men deres Kontingent vilde kun blive forholdsvis halvt saa stort, som hvis Boringerne var foretagne tidligere.*)

Uagtet man i Kalikredse den ene Gang efter den anden havde paakaldt Statens Hjælp, blev det her skitserede Lovudkast dog alt andet end vel modtaget. Navnlig angreb man Bestemmelserne om Tiltrædelse og Skadesløsholdelse, og da Lovforslaget i Begyndelsen af Februar kom paa Rigsdagens Bord, var disse Bestemmelser udgaaede.

Imidlertid blev heller ikke det endelige Regeringsforslag vedtaget. Under Udvalgsbehandlingen stilledes et helt nyt Forslag, som det i Maj Maaned lykkedes at faa vedtaget baade i Rigsdagen og Forbundsraadet, og som er den nu gældende Lov om Afsætning af Kalisalte.

*) Volkswirtschaftliche Chronik. [Conrads Jahrbücher].

Medens Tyngdepunktet i det oprindelige Lovforslag var Oprettelsen af et Tvangssyndikat i Skikkelse af det før omtalte »Vertriebsgemeinschaft«, indførtes i Stedet derfor ved den endelige Lov et Kontingenteringssystem, hvis vigtigste Organ er det saakaldte »Verteilungsstelle«. Dette bestaar af 7 Medlemmer, hvoraf Regeringen udnævner de tre (herunder Formanden) og Værkejerne de fire. Dette Fordelingsraad fastsætter hvert Aar forud den Mængde Kali, der maa produceres, og fordeler Produktionen mellem de enkelte Værker efter nærmere fastsatte Regler. Til at begynde med er der tildelt 68 Værker et Kontingent (Kvotadel af Aarsproduktionen), der retter sig efter Udstrækningen og Beskaffenheden af de Kalilejer, Værkerne raader over, samt efter Anlæggenes tekniske Ydeevne. Forudsat at Aarets samlede Afsætning overstiger det forudgaaende Aars, kan en Forhøjelse af Kontingenterne efterbevilges. Tildeling af Kontingent til nyoprettede Værker sker efter særlige Regler; fuldt Kontingent i Forhold til dets Ydeevne efter de almindelige Regler kan et Værk først faa efter en Karenstid af 5 Aar.

For hver Dobbeltcentner ren Kali erlægges en Produktionsafgift af 60 Pf. Denne Afgift er dog ikke af fiskal Natur, men Provenuet skal anvendes dels til Bestridelse af Administrationsomkostningerne, dels til Propaganda for Kalisaltene.

Endvidere er der fastsat Satser for Overkontingentafgifter, d. v. s. Bøder for Overskridelse af det enkelte Værks Kontingent. Disse Bøder, der tilfalder Rigs-kassen, er meget høje (10—18 Mk. pr. Dobbeltcentner), og der er næppe Tvivl om, at man ved Fastsættelsen

af Bødesatserne havde for Øje paa følelig Maade at ramme de Værker, der i Sommeren 1909 brød ud af Syndikatet og sluttede Leveringskontrakter til lave Priser med Amerikanerne. Før Lovens Vedtagelse skred den amerikanske Regering imidlertid ind, og da Situationen saaledes paa én Gang blev handelspolitisk kritisk, fik man indsat en Bestemmelse om, at Forbundsraadet er berettiget til at nedsætte Overkontingentafgiften for Leveringer afsluttede før 17. December 1909 saa meget, at Prisen paa de efter 1. Maj 1910 leverede Kvanta inkl. Afgiften ikke bliver højere end den Pris, der var gældende indtil 30. Juni 1909. Ved denne Bestemmelse undgik man den truende Konflikt med Amerika.*)

— Som det vil ses, har Staten allerede ved at tage Kontingenteringen i sin Haand grebet ret kraftigt ind i Ledelsen af Kaliindustriens Affærer. Noget lignende har man imidlertid set før. Man kender fra nyeste Tid flere Eksempler paa, at Staten har grebet direkte ind i Dannelsen og Ledelsen af industrielle Karteller. Allerede for over 20 Aar siden dannedes det russiske saakaldte »Normiruwka«, et Tvangskartel, som alle russiske Sukkerfabriker skal tilhøre; Regeringen fastsætter den samlede Produktionsmængde og dens Fordeling paa de enkelte Fabriker. I Italien oprettedes i 1906 ved Lov et Tvangskartel mellem Svovlgruberne paa Sicilien, og noget lignende skete i 1908 i Rumænien med Hensyn til Petroleumsraffinaderierne.**)

Endelig kan man jo sige, at ogsaa den tyske

*) Meddelelser fra Udenrigsministeriet, 1910, 11, Hefte.

***) Fr. v. Kleinwächter: Art. »Kartellen« i Handwörterbuch der Staatswissenschaften, 3. Udg.

Rigslovgivning allerede længe har været fortrolig med den samme Tanke, for saa vidt der i Rigets Skatte-lovgivning med Hensyn til Brændevinsbrænderierne faktisk foreligger en Tvangs-Kontingentering.

Hvad der derimod er absolut nyt i Kaliloven, er dens Bestemmelser angaaende Regulering dels af Priserne, dels af Arbejdsvilkaarene.

Loven fastsætter Indlandsprisen for Kalisalte for Tiden indtil Udgangen af 1913 paa et Grundlag, der er 10—15 % lavere end de tidligere Syndikatspriser. De ved Loven fastsatte Maksimumspriser skulle underkastes en Revision hvert 5te Aar. En Forhøjelse kan kun ske med Rigsdagens Samtykke.

Imod disse Bestemmelser rejstes der en Storm af Uvilje fra Værkejernenes Side. Endnu i den ellefte Time før Lovens Vedtagelse gjordes der et kraftigt Forsøg paa at faa Prisparagrafferne udstemt. Efter at der var dannet et nyt Kalisyndikat (hvor de med de amerikanske Gødningstruster engagerede Værker ikke er repræsenterede), indsendte dette Syndikats Generalforsamling den 7. Maj et Andragende til Rigsdagen, der lyder som et Nødskrig. Efter en dér opstillet Beregning, hvis Rigtighed næppe kan omtvistes, anslaaes Kaliværkernes aarlige Tab ved Fastlæggelsen af Indlandspriserne paa det lavere Grundlag til 5 Mill. Mark. Lægges hertil den før omtalte Produktionsafgift, naar man til en Nedgang i Værkernes Fortjeneste paa mindst 10 Mill. Mk. aarlig. Det gjordes endvidere gældende, at Gevinsten ikke noget Aar havde oversteg 20 Mill. Mark, saaledes at Nettoudbyttet af Kaliindustrien fremtidig vilde blive halveret. Ja, endnu mere: ved Optagelsen af 18 nye Værker ud over de

50, der havde tilhørt det tidligere Syndikat, vilde Kontingentet for de ældre Værker blive nedsat, hvad der atter vilde medføre en Forøgelse af Produktionsomkostningerne pr. produceret Enhed og altsaa en Formindskelse af Nettogevinsten.*)

Hvad det sidstnævnte Moment betyder i en Virksomhed, der som Kaliindustrien arbejder med en forholdsvis betydelig fast Kapital, faar man et Begreb om gennem nogle Oplysninger, som Firmaet Schmidtman (Sollstedt-Værkerne) stillede til Rigsdagsudvalgets Raadighed. Schmidtman var en af dem, der brød ud af Syndikatet og sluttede Kontrakter til lav Pris med Amerikanerne. Han solgte f. Eks. Klorkalium (80 %) for 7,20 Mk., medens Syndikatsprisen var 14 Mk., men han sluttede Kontrakt om saa store Partier, at Værkernes tekniske Ydeevne blev saa godt som fuldt optagen, medens i de nærmest foregaaende Aar paa Grund af Kontingentets stadige Nedsættelse kun 20—40 % af Ydeevnen var bleven udnyttet. Som Eksempler anføres følgende Tal:**)

Aar	Procent af Værkernes Ydeevne udnyttet	Produktionsomkostninger, Mk. pr. Dobbeltcentner	
		Haardsalt (Kainit)	Klorkalium (80 %)
1906.....	34 %	0,478	3,241
1908.....	19 —	0,962	6,470
1910 (2 Maaneder)	ca. 100 —	0,330	2,566

Kaliværkernes Protest var imidlertid forgæves. De agrariske Interesser sejrede, og Indlandsprisen for Kalisalte er nu fikseret for 5 Aar.

*) Volkswirtschaftliche Chronik, 1910, S. 241.

***) Correspondenzblatt der Generalkommission der Gewerkschaften Deutschlands, 1910, Nr. 26.

— Hvorledes det egentlig er gaaet til, at Kaliloven er kommen til at beskæftige sig med Arbejdsbetingelserne i Kaliværkerne, er ikke let at udrede. Fra officiel Side fremstilles Forholdet saaledes.*)

I Anledning af de foreslaaede Regler for Fastsættelsen af Maksimumstakster for Indlandsprisen fremkommer fra Kaliværk-Ejerne en Forestilling til Rigsdagen, hvori der pegedes paa, at en Prisnedsættelse vilde kunne indvirke uheldigt paa Arbejdsforholdene. Det gjordes gældende, at de lavere Priser vilde medføre, at mange af de svagere Værker vilde blive nødt til at indskrænke Produktionen af Salte med lav Kaliprocent eller endog ganske standse Driften. Herved vilde mange Arbejdere blive ledige, hvad der atter vilde medføre en almindelig Nedgang i Arbejdslønnen. Indtrædelsen af en saadan Eventualitet maatte Lovgivningsmagten imidlertid forebygge.

Og Lovgivningsmagten fulgte Vinket, men rigtig nok paa en anden Maade, end det var ment fra Værkejernenes Side. Der blev under Udvalgsbehandlingen indsat en Række Bestemmelser i Loven, sigtende til at forhindre en Forringelse af Arbejdsvilkaarene. Princippet i disse Lovforskrifter er, at der saa lidt som muligt bør gribes ind i Kontraktfriheden mellem Arbejdsgivere og Arbejdere i Kaliindustrien. De særlige Regler om Regulering af Arbejds løn og Arbejdstid, som vi nu skulle omtale, gælder derfor ogsaa kun, hvor der ikke foreligger en ved hemmelig Afstemning vedtagen Kollektivkontrakt (Løntarif) mellem Værkejeren og Flertallet af Værkets Arbejdere; saadanne

*) Reichs-Arbeitsblatt. Juni 1910.

Tarifkontrakter maa ikke indeholde Bestemmelser, der forhindre eller forbyde Arbejderne at være Medlemmer af Fagforeninger.

Hvor der ikke foreligger Tarifaftaler, der opfylde de nævnte Betingelser, foreskriver Loven følgende.

Hvis den gennemsnitlige Løn i et Aar for en Arbejdergruppe ved et Kaliværk synker under den Løn, der gennemsnitlig er betalt i Kalenderaarene 1907—09, sker der i det følgende Aar en Afkortning i Værkets Produktionskontingent. Afkortningen andrager procentvis lige saa meget som Lønreduktionen for den Arbejdergruppe, for hvilken Nedgangen har været størst. Ligeledes sker der en Afkortning i Kontingentet, naar Arbejdstiden er bleven forlænget ud over det, der var det almindelige i Aaret 1909. Ogsaa her udmaales Afkortningen i Kontingentet i Forhold til Arbejdstidsforlængelsen for den Arbejdergruppe, der er bleven haardest ramt. Kontingentafkortningen udgør dog altid mindst 10 $\frac{0}{10}$.

Disse ere Hovedreglerne. Men ved Siden heraf har Loven en Række detaillerede Forskrifter for de Tilfælde, hvor Hovedreglerne ikke kan direkte anvendes; f. Eks. bestemmes det med Hensyn til Værker, der ikke har været i Drift i Aarene 1907—09, at der som Grundlag ved Udmaalingen af eventuelle Afkortninger skal benyttes Gennemsnitslønningerne m. v. i 1907—09 ved andre Kaliværker med lignende Arbejdsordning. Ligeledes er der Bestemmelser for det Tilfælde, at et Kaliværk benytter sig af Lovens Tilladelse til helt eller delvis at overdrage sit Kontingent til andre Værker. Hvis i et saadant Tilfælde Arbejdere eller Funktionærer ved det overdragende Værk bliver arbejds-

løse eller lider Tab i Arbejdsfortjeneste, skal Værket erstatte de paagældende Tabet i et Tidsrum af indtil 26 Uger.

Udmaalingen af Kontingentafkortninger i Anledning af Arbejdsvilkaarenes Foringelse foretages af det foran omtalte »Verteilungsstelle«, men der er indrømmet Arbejderne en Medbestemmelsesret, idet 2 af Pladserne i Fordelingsraadet ved Behandlingen af saadanne Sager besættes ved Valg af Arbejdernes Repræsentation (Knappschafts-Berufsgenossenschaft).

Er nu Kaliloven en god Lov?

Man kan jo spørge de interesserede Parter. Deres Tal er fire: Landbrugerne, Arbejderne, Værkejerne og Staten.

Landbrugerne, som fremtidig vil faa deres Kali-gødning 10—15 % billigere end før, har sikkert ingen Grund til at beklage sig. Det hedder sig iøvrigt, at selve »Bund der Landwirte« ved et mærkeligt Spil af Skæbnen var kommen i en alt andet end hyggelig Dobbeltstilling i Kali-Spørgsmaalet. Ledelsen af denne mægtige Organisation skal have købt betydelige Kali-Arealer for dér at anlægge Værker, til hvis Igangsættelse der er optaget Laan til et Beløb af 12—13 Mill. Mark. Disse Anlæg er endnu ikke færdige, og de vilde være komne slemt i Klemme, dersom Kali-Industrien var bleven kastet ud i en vild Konkurrencekamp. *)

Hvad Arbejderne angaar, er der heller næppe Tvivl om, at de har profiteret ved Loven, der indirekte

*) Correspondenzblatt der Generalkommission der Gewerkschaften Deutschlands, 1910, Nr. 27.

giver dem Statsgaranti for Minimums-Lønning og Maksimums-Arbejdstid. Statsinterventionen paa dette Punkt vil man i Arbejderkredse — med Rette — tillægge den største principielle Betydning, og det er vel ogsaa nok denne Side af Loven, der skaffede den Socialdemokraternes Stemmer ved Vedtagelsen i Rigsdagen.

Med mere blandede Følelser er Loven vel nok bleven modtaget af Kaliproducenterne. Sandt nok: deres Monopol har de formelt beholdt, men Loven har i væsentlig Grad afskaaret dem fra at udnytte det. Der er nu i Sommer dannet et nyt Syndikat, men hvilken Magt har det? Værkejerne raader ganske vist over 4 af de 7 Pladser i Fordelingsraadet, der fastsætter Totalproduktionen og foretager Kontingenteringen; men begge Dele sker efter lovfæstede Regler. Dertil kommer, at Loven baade bestemmer, hvad Varen i det højeste maa sælges for, hvad Arbejderne i det mindste skal have i Løn, og den daglige Arbejdstid, der i det højeste maa kræves af dem. Nogen stor Margin er der ikke levnet Kaliselskabernes Dividender: en Stigning i Nettoudbyttet maa i det væsentlige komme gennem forbedret Teknik. — Trods alt er det dog maaske ikke urimeligt at antage, at Kaliproducenterne er relativt tilfredse, eller at de i hvert Fald nu drager et Lettelsens Suk. Hvad vilde der nemlig være sket, om Staten ikke havde grebet ind? Herom kan man gøre sig en Art Forestilling, naar man erindrer, at de oprørske Værker (Aschersleben-Sollstedt) mente at finde deres Regning ved at sælge hele deres Produktion til Amerikanerne 50 % under den hidtil gængse Syndikatspris. Hvis Konkurrencen havde faaet frit Raade-

rum, var der sandsynligvis indtraadt en stærk Demoralisering af Markedet, enkelte store Værker var svømmet ovenpaa, og en Mængde mindre vilde være gaaet til Grunde. Det relativt rolige Forløb af Krisen og den Konsolidering af hele Kaliindustriens Vilkaar, Loven har medført, maa gøre det lettere for Værkejerne at resignere overfor Statens noget haardhændede Indgriben.

Den fjerde af de interesserede Parter er Staten. Vi skal ganske afholde os fra at komme ind paa en almindelig Vurdering af Kali-Loven som Præcedens for Udvidelse af det Offentliges Magtsphære til nye Omraader af det økonomiske Liv. Men der er i Fænomenet Kali-Loven et enkelt Synspunkt, der frembyder sig saa umiddelbart, at det maa nævnes. Det er det fiskale Synspunkt.

Det vil erindres, at Loven paabyder Erlæggelsen af en Produktionsafgift, hvis Provenu, der er beregnet til ca. 5 Mill. Mk., skal anvendes til Dækning af Administrations- og Propagandaudgifter. Staten (Rigsfinanserne) skal altsaa ikke have nogen Indtægt af denne Afgift. Derimod har Statskassen forbeholdt sig de Beløb, der eventuelt kan indkomme ved Overkontingentafgifter, og selv om det paa Grund af disse Afgifters rent bødemæssige Karakter er en højst problematisk Indtægtskilde, har man dog gennem denne Bestemmelse ligesom understreget, at Staten bør have noget for sin Ulejlighed. I det hele taget er Tanken om en Kali-Beskatning til det tyske Rige ikke ny. Under Forhandlingerne om Rigsskattereformen af 1906 forelaa der fra privat Side Forslag om en Kali-Udførselstold, — et Forslag, som dog ikke interesserede

Regeringen, dels fordi det kun lovede et ringe finansielt Udbytte, dels fordi den preussiske Fiskus i sin Egenskab af Kaliproducent var uvillig stemt overfor det. Tre Aar senere, under Forhandlingerne om Skattereformen af 1909, brugte imidlertid selve den preussiske Handelsminister Tanken om en Kali-Udførselstold som en Art Trusel, og han erklærede, at en saadan Foranstaltning ikke vilde være uforenelig med Regeringens principielle Betæneligheder overfor Anvendelsen af Udførselstold overhovedet.

En intensiv Udnyttelse af Kaliindustrien som Beskatningsobjekt maatte dog naturligvis søge andre Veje end Udførselstoldens. Der kunde være Tale om en almindelig Produktionsafgift, — og for en saadan er Vejen beredt gennem den nu indførte 60 Pfennig-Afgift til Administrations- og Propagandaformaal. Vanskeligheden vilde her være at forlige de fiskale og de agrariske Interesser.

Aller nærmest for Tanken synes dog Statsmonopolet at ligge.

Det tyske Rige fik ved Skattereformen i Fjor nye Indtægtskilder til et beregnet Beløb af henimod 500 Mill. Mark aarlig. Det forlyder allerede, at Beregningerne viser sig gennemgaaende at have været for optimistiske. Men hvordan dette nu end forholder sig, er ingen i Tvivl om, at der i Løbet af ganske faa Aar vil tiltrænges nye ordinære Bevillinger i stor Stil, — der vil snart ikke være den tænkelige Skat, som ikke enten er i Anvendelse eller forgæves er søgt bragt i Anvendelse. Saa vil Monopolernes Tid være inde. Og er da ikke den Situation, der nu er skabt ved

Loven at 25. Maj, som en naturlig Overgangstilstand til et Rigs-Kali-Monopol?

Ideen til et saadant Monopol har — før Kali-Krisen udløstes i den nu vedtagne Lov — været fremsat i en Afhandling af Dr. Franz Gehrke*), som gør sig til Talsmand for Monopoliseringen for den tyske Rigskasse af Petroleumshandelen, Kaliproduktionen og Kulproduktionen. Forfatterens interessante Beregninger resulterer for Kaliindustriens Vedkommende i, at Riget ved at købe samtlige bestaaende Kaliværker for den i disse anbragte Kapital, 550 Mill. Mark, vilde kunne paaregne en aarlig Nettoindtægt af 55 à 65 Mill. Mark, vel at mærke ved Bibeholdelsen af de hidtil gængse Kalipriser. Dette smukke finansielle Resultat skulde i det væsentlige fremkomme derved, at Staten, naar den blev Indehaver af samtlige Værker, fik det i sin Magt at gennemføre en rationel, intensiv Drift (Nedlæggelse af de mindst rentable Værker og fuldstændig Udnyttelse af Ydeevnen for de øvriges Vedkommende).

*) Franz Gehrke: Die Finanznot des Staates und Mittel zu ihrer Hebung. (Jahrbücher f. Nationalökonomie u. Statistik. III. Folge, 39. Band, 4. Heft).
